

# ***Robert K. Merton in memoriam***

## ***Et tilbakeblikk på forfatterskapet***

*Published in Tidsskrift for samfunnsforskning (2003) vol 44, nr 2, s 239–247*

**Ragnvald Kalleberg**, Universitetet i Oslo

[ragnvald.kalleberg@sosiologi.uio.no](mailto:ragnvald.kalleberg@sosiologi.uio.no)



**Department of Sociology and Human Geography**  
**University of Oslo**

**P.O.Box 1096 Blindern**

N-0317 OSLO Norway

Telephone: + 47 22855257

Fax: + 47 22855253

Internet: <http://www.iss.uio.no>

# Robert K. Merton in memoriam

## *Et tilbakeblikk på forfatterskapet*

RAGNVALD KALLEBERG

ragnvald.kalleberg@sosiologi.uio.no



*Robert K. Merton 1910–2003*

Robert K. Merton døde søndag 23. februar. Det er neppe noen annen sosiolog på andre halvpart av 1900-tallet som i samme grad har representert sosiologi som fag, innad i faget og utad mot resten av vitenskapssamfunnet. Det er sosiologer som har vært bedre kjent i de mer omfattende politiske offentligheter, som Pierre Bourdieu,

Anthony Giddens og Jürgen Habermas. Men det er neppe noen annen sosiolog som i samme grad er blitt tatt i bruk i andre fag, inklusive helsefag og naturfag. En kartlegging av litteraturhenvisninger over en 8-års periode på 1970-tallet, viste at det var 2300 referanser til Merton i samfunnsvitenskapelige tidsskrifter. 40 % av referansene var innenfor sosiologi, resten var spredt over mange andre fag, inklusive 200 referanser i naturvitenskapelige tidsskrifter (Clark m.fl. 1990:16).

Et tydelig uttrykk for den brede vitenskapelige anerkjennelse kom i 1994, hvor Merton – som første sosiolog – ble tildelt *National Medal of Science* av den amerikanske president, den høyeste utmerkelse en amerikansk vitenskapsmann kan oppnå. I begrunnelsen ble det lagt vekt på etableringen av vitenskapssosiologien som spesialisert forskningsområde, på analysen av selvpoppyllende spådommer, utilsiktede virkninger av målrettet handling, avvik og sosial mulighetsstruktur og bidraget til utviklingen av fokuserte intervjuer.

Som faglitterær forfatter var Merton preget av en usedvanlig ordglede og

språklig nyskapskraft. I likhet med Piet Hein hadde han en forbløffende evne til å ordfeste erfaringer vi alle har gjort oss, men ikke satt begrep på. Noen av de ord og uttrykk han bidro til har også glidd naturlig inn i dagligspråket i USA og andre land. De to mest kjente er vel selvoppfyllende spådom og rollemodell. Flere andre mertonianske uttrykk vil forhåpentlig trenge inn i dagligspråket i de kommende tiår, som rollesett, organisert skepsis, institusjonelt imperativ, matteus-effekt (de som mye har skal mer få, om det nå er i vitenskap eller andre steder) og siste-ord-feilslutningen. Sistnevnte feilslutning gjør seg ikke bare gjeldende blant forskere, men representerer en utbredt scientistisk overtro om at ny innsikt alltid er bedre og mer relevant enn gammel innsikt.

Robert Merton var siden 1941 knyttet til Columbia-universitetet på Manhattan i New York. Sammen med Paul Lazarsfeld (1901–1976) utviklet han her en innflytelsesrik forskningstradisjon, preget av en produktiv kopling mellom teoretisk og empirisk arbeid. Den sosiologiske tradisjon som ble utviklet i Norge etter andre verdenskrig, mottok sterke impulser fra dette Columbia-miljøet. Det var derfor naturlig at Merton holdt den første Vilhelm Aubert Minneforelesning i september 1991. Da ble han også utnevnt til æresdoktor ved Universitetet i Oslo. Vi som var til stede hadde alle lest ham, men de færreste hadde hørt ham forelese. Her møtte vi den glitrende foreleser, som holdt forsamlingen fanget med en historisk orientert, sosiologisk-semantisk analyse av avkjønningen av det tyske ordet «forsker-mann» (*Wissenschaftler*) og den overraskende dannelsen av det kjønnsnøytrale engelske ordet *scientist*.

I introduksjon av ham da han besøkte Oslo for 12 år siden, falt det naturlig å bruke sterke vurderinger. Han ble omtalte

som «sosiologenes sosiolog», og det ble hevdet at om det ble etablert en nobelpris i sosiologi, ville Merton være den første som fikk den.<sup>1</sup> Liknende karakteristikk har nå gått igjen i flere land i reaksjonene på meldingen om at *Mr. Sociology* er død.

#### SOSIALSTRUKTUR, VALG OG MOTSTRIDENDE VERDIER I MODERNE SAMFUNN

Merton forfattet, medforfattet og redigerte et tyvetalls bøker, et par hundre vitenskapelige artikler og omkring 100 anmeldelser (se oversikter i Coser 1975, Sztompka 1986 og Clark m.fl. 1990). Blir Merton-kjennere tvunget til å velge ut bare ett verk og si det er hovedverket, vil nok de fleste henvise til *Social Theory and Social Structure*. Denne *summa sociologiae* på 700 sider består av 21 artikler og essays, ordnet i fire av hans spesialområder (teori, sosiokulturell struktur, kunnskap/massemedier og vitenskapssosiologi). Det er dette verket som kom med på den internasjonale sosiologforeningens liste over de ti viktigste arbeidene i sosiologi på 1900-tallet. Kartlegging av sitater viser at det er artikler herfra det oftest refereres til.

Det er krevende å få oversikt over dette forfatterskapet, blant annet på grunn av den store tematiske bredde og den formidlingsform han foretrakk. Hans naturlige faglitterære format var verken boken eller tidsskriftartikkelen, men det diskursive, fortettede «paradigmatiske essay», slik han selv beskriver det (1996:357). Samme sted begrunner han sin fagliterære hovedstrategi slik: «the essay provides scope for asides and correlatives of a kind that interest historians and sociologists of science and is, in any case, better suited to my ungovernable preference for linking humanistic and scientific aspects of social knowledge.»

Han nevner tre av sine mest berømte essays som eksempler. De er alle *pleasures of sociology* og burde høre til i en kanon for vitenskapelig allmenndannelse: det fra 1936 om «Unanticipated Consequences of Purposive Social Action», det fra 1938 om «Social Structure and Anomie» (antakeligvis det mest siterte enkeltarbeid i sosiologien) og det fra 1948 om «The Self-Fulfilling Prophecy». Vi kunne nevnt mange flere, som 1942-artikkelen om vitenskapsmoral og demokratisk sosialstruktur, den fra 1968 om matteuseffekten i vitenskap eller artikkelen i *American Journal of Sociology* fra 1984 om *The Fallacy of the Latest Word*.

I flere av samtidens oversiktsbøker om sosiologisk teori karakteriseres Mertons forfatterskap gjerne med to hovedbegreper: funksjonalisme og *theories of the middle range*. Ikke minst på grunn av en tendens til en overdreven vekt på «retninger i sosiologien» (som funksjonalisme, konfliktteori og symbolsk interaksjonisme), og ofte en underforstått antakelse om at siste ord er beste ord, formidles et bilde av Merton som en representant for en retning som først og fremst har historisk interesse. Disse karakteriseringene er, etter mitt skjønn, lite opplysende og ikke sjelden direkte misvisende.

Det er riktig at Merton gjorde et stort arbeid med å klargjøre og kodifisere analysemåter og samle dem i «paradigmer». (Han bruker samme betegnelse som Thomas Kuhn, men refererer til et annet begrep.) Her står naturligvis hans klargjøring av et paradigme for funksjonell analyse sentralt (1968:104–108). Men paradigmet for funksjonell analyse er bare ett av flere Merton klargjorde. De to viktigste av de andre var nok paradigmet for kunnskapssosiologi (1973: kap. 1) og for strukturell analyse (1976:120–126).

Hvis vi skulle karakterisere en hovedlinje i Mertons forfatterskap med henvisning til bare én av disse kodifiseringene, ville det være mest treffende å karakterisere ham som struktursosiolog, hvor sentrale elementer er velgende individer, sosialt strukturerte alternativer (og mangel på slike) og normativ ambivalens. Som han sier om tilnærmingens generelle betydning for eget arbeid: «Structural analysis has generated a problematic I find interesting and a way of thinking about problems I find more effective than any other I know» (1976:119).

Merton betrakter ikke slike paradigmer som sluttproduktet av sosiologisk teoretisering. Det er snarere slik at disse brukes som nyttige midler i den konkrete utforskning av et felt. Arbeid med kodifisering av *schemes of analysis* skal bidra til klargjøring av vesentlige trekk både i feltet som utforskes og i faget som utforskningen finner sted i. Temaer og tematiseringsstrategier skal ekspliseres og legges frem til diskusjon i vitenskapssamfunnet. «Since sound sociological interpretation inevitably implies some theoretical paradigm, it seems the better part of wisdom to bring it out into the open. If true art consists in concealing all signs of art, true science consists in revealing its scaffolding as well as its finished structure» (1968:70). Klargjøringen kan ha en dobbelt kritisk funksjon, som i påvisningen av forvridde begreper og falske definisjoner både i feltet og i forskningen.

Merton finner det naturligvis ikke ønskelig at den strukturanalytiske tilnærming blir enerådende. Med sin sedvanlige vekt på forskningsspørsmålenes forrang, ikke metodenes eller «teorienes», fremhever han at strukturanalyse først og fremst eger seg for utforskning av et avgrenset sett av problemer. Hvis én tilnærming, ett paradigme, ble enerå-

dende i sosiologien, ville dette derfor være dysfunksjonelt og legge strukturelt til rette for en intellektuell krise i faget. Dette er et frapperende forskjellig perspektiv fra en scientistisk ambisjon om at samfunnsfag bør bli enparadigmatiske (se 1976:138–43). (Men Merton er her sosiologisk ambivalent og opprettholder nok også et skyggepositivistisk ønske om enhetlig teori, selv om denne vil måtte ligge langt inn i fremtiden.)

Mertons opptatthet av mellomnivåteorier i sosiologien, av bindestreks-sosiologier, er først og fremst et argument for virkelighetsforankret teoretisering og for mangfold i temaer og tilnærminger. Slik jeg ser det, henger også dette sammen med Mertons forståelse av seg selv som modernitetsteoretiker. Et sentralt tema i sosiologien er nettopp samspillet mellom forskjellige institusjoner som er ledet av motstridende verdier og normer. Et eksempel er analysen av uforenligheten mellom grunnforskningens og det kapitalistiske markedets normer: «The communism of the scientific ethos is incompatible with the definition of technology as 'private property' in a capitalist economy» (1968:612).

Dette betyr naturligvis ikke at Merton mener vi må velge mellom enten grunnforsknings- eller markedslogikker. I demokratiske rettsstater må vi lære oss å leve med spenninger mellom uforenlige verdier og møte den utfordring det er i å finne en bærekraftig balanse mellom slike systemer (jf. Habermas 1999:45–78). Man trenger et mangfold av paradigmer for å utvikle en sakssvarende analyse av denne inter-institusjonelle kompleksiteten. Rendyrking av bare ett paradigme – samfunnet bare som marked, stat eller sivilsamfunn – disponerer for feilforståelser og institusjonell imperialisme. Moderne samfunn står i stadig fare for

slik sekulær fundamentalisme, om den nå fremtrer på vegne av markedet, staten, vitenskapen, underholdningsindustrien eller helsevesenet.

Det er ikke uvanlig å undervurdere Mertons teoretiske ambisjoner i sammenligningen med Talcott Parsons. (Og Merton legger til dels opp til det selv i måten han begrunner mellomnivåteorier.) Men Merton er like teoretisk æggjerrig som Parsons, i kombineringen av virkelighetsnærhet og abstraherende evne. Hans arbeider preges av komparativ sensitivitet, av forståelsen for det særegne i den type institusjon han tar for seg, om det nå er analyse av vitenskapssamfunn, forvaltningsbyråkratier eller medisinske studenter. Samtidig oversetter han mellom tilsynelatende helt forskjellige sosiale sammenhenger, som fagforeninger og forskningsmiljøer. I slik oversettelse og sammenligning, f.eks. av betydningen av selvoppfyllende spådommer, utvinnes innsikter av generell betydning. Dette kommer tydelig til syne i den måten han utvinner innsikter fra historisk materiale, som i en rekke vitenskapssosiologiske arbeider (f.eks. 1973: kap. 14). Med det riktige, abstraherende grep kan man lære like mye av forhold mellom engelske forskere for 300 år siden som av dagsaktuelle beskrivelser. Merton oppfatter ikke sosiologien som en vitenskap som er innelukket i etnosentrisk samtidighet.

I likhet med Weber er Merton klar over at sosiologisk teori ikke kan utvikles i et erfaringsfritt rom, teori som så senere «anvendes» på et konkret erfaringsmateriale (Kalleberg 2001:34–36). Tanker blir heller ikke «teoretiske» ved å bli mer og mer abstrakte. Bourdieu (1995:30) uttrykker denne århundregamle, sosiologiske innsikt slik: «for å gripe den sosiale verdens innerste logikk må en gå inn i det spesifikke i en empirisk virkelighet, som

er historisk og geografisk situert.» Identifikasjon av sosiale fenomener bindes nødvendigvis til sosialt rom og historisk tid. Kultur- og samfunnsvitere kan dermed ikke benytte en rendyrking av tilfeller, *pure cases*, slik dette er mulig i enkelte naturfag. I våre fag spiller det en rolle hvor og når noe finner sted. Kjemiske prosesser fungerer på en vesentlig forskjellig måte, uavhengig av tid og sted.

En av de sosiologer som viderefører sentrale innsikter hos Merton på den mest klargjørende kritisk-konstruktive måte, har i tråd med dette argumentert for at det ikke er mulig å utvikle generelt gyldige modeller om motivasjon, heller ikke om det sosiologiske eller økonomiske menneske. Kultur- og samfunnsfagene sentrale empiriske objekt er subjekter med fornuft og vilje. De handler, det hender ikke bare noe med dem. Den menneskelige aktørs karakter og situerhet og kunnskapens karakter av å være svar på spørsmål, umuliggjør denne type teordannelse i disse fagområdene. Dette analyseres naturligvis ikke som en defekt ved samfunnsfagene eller som en åpning for selvmotsigende relativisme (se Boudon 1986: kap. 2 og 7).

#### SOSIALSTRUKTUR, VALG, TILFELDIGHETER OG SELVREFERANSE

Merton anvender sosiologiske innsikter på seg selv og sin situasjon. Han snakker eksempelvis ofte om at vitenskapssosiologiske analyser må være selv-eksemplifiserende. Det vil si at påstander om vitenskapelig atferd også må kunne anvendes på vitenskapssosiologen selv. Tåler de ikke den testen, er det ikke hold i dem. «Were the sociology of science not self-exemplifying, then either the general ideas and findings would have to be thought unsound or the field itself is nothing like

the scientific specialty it is commonly supposed to be» (1977:4).

Sentralt i det struktursosiologiske paradigme står definerende og velgende aktører. Dette er for øvrig igjen i motsetning til teksten – eller underteksten – i flere oversiktsarbeider, hvor det forutsettes at «funksjonalismen» ikke har noe begrep om velgende individer.<sup>2</sup> Andre standardelementer er betydningen av tilfældigheter, kreative eller konvensjonelle tolkninger av en situasjon og utilsiktede virkninger av målrettet handling. Aktørene er plassert innenfor strukturelle rammer som gir dem en mulighetsstruktur av sosialt strukturerte alternativer.

I et selvbiografisk essay fra 1994 er det slående hvordan Merton anvender sin struktursosiologiske tenkemåte på egen oppvekst. Han ble født 4. juli 1910 i Philadelphia og vokste opp i et arbeidermiljø. Foreldrene var jøder med østeuropeisk innvandrerbakgrunn. Hans far var dels snekker på et skipsverft, dels drev han kolonialforretning. De første 14 år av sitt liv bar Merton navnet Meyer R. Schkolnick. Som 14-åring begynte han å opptre som tryllekunstner. Hans rollemodell var den berømte Harry Houdini. (Ordet «rollemodell» er for øvrig et ord som ble skapt i den forskergruppen han selv ledet på 1950-tallet, som publiserte *The Student Physician* i 1957.) På gymnasiet skrev Merton en oppgave om Houdini, hvor han bl.a. ble klar over at den beundrede mann var født som Ehrich Weiss, sønn av rabbi Mayer Samuel Weiss. Unge Weiss omdefinerte seg selv og ga seg et mer amerikansk-klingende navn, noe som ikke var uvanlig i innvandrergrupper på denne tiden. Merton forteller at unge Schkolnick på tilsvarende måte som 14-åring var inne i en selvdefineringsprosess og tok «kunstnernavnet» Robert K. Merlin, etter den kjente troll-

mann i legenden om kong Arthur og ridderne av det runde bord. En venn mente imidlertid at Merlin var for uoriginalt, og dermed ble det omdefinert til Merton.

Et eksempel på analyse av strukturelle muligheter, tilfeldigheter, situasjonsfortolkninger og personers valg, er beskrivelsen av oppvekstmiljøet i det som gjerne blir dystert beskrevet som slummen i Philadelphia. Her omtaler Merton et velutstyrt, offentlig bibliotek som lå like i nabolaget. I dette hans «private bibliotek med 10 000 bøker» tilbrakte han store deler av oppveksten, fra 5–6-årsalderen, med enorm appetitt på skjønnlitteratur, naturvitenskap og historie (særlig biografier og selvbiografier). Han beskriver også andre viktige offentlige institusjoner, som det berømte *Philadelphia Orchestra*, dirigert av den karismatiske Leopold Stokowski, som man kunne få tilgang til for en billig penge. Det er ikke vanskelig å merke en viss kritisk snert mot deterministiske klasseanalyser uten menende og velgende individer, i beskrivelsen av barndommens rike: «that seemingly deprived South Philadelphia slum was providing a youngster with every sort of capital – social capital, cultural capital, human capital, and, above all, what we may call public capital – that is, with every sort of capital except the personally financial» (1996:345–46).

Tilfeldigheter og uforutsette situasjoner er en sentral del av den subjektive og intersubjektive virkelighet. Etter at faren mistet jobben på byens verft, flyttet familien. Det betydde at han mistet geografisk og sosial kontakt med noen mennesker og etablerte kontakt med nye. En nabo på det nye stedet var Charles Hopkins. Han lærte unge Schkolnick å trylle, og han giftet seg med Mertons søster. Hopkins ble som en far for ham, en far med en dypere og bredere kunnskap om det amerikanske

samfunn og dets muligheter enn den biologiske faren kunne ha. Lesere av mesterverket *Social Theory and Social Structure* vil vite at boken nettopp er tilegnet Charles Hopkins. Det er bevegende å lese den utdyping han gir: «Because this man, the husband of my sister, lived, many lives were deepened in human dignity» (1968:xiii). En opptatthet av menneskelig verdighet toner med i Mertons forfatter-skap, også der det er mest ironisk og overdådig shandeansk.

#### VITENSKAPSSAMFUNN SOM

##### MENNESKESAMFUNN I MINIATYR

Merton etablerte vitenskapssosiologien som bindestrekkssosiologi og ble selv dette feltets mest betydningsfulle bidragsyter. Han er ikke bare interessert i det særegne i vitenskapssamfunnet, men også i dette samfunnet som et menneskesamfunn i miniatyr, hvor det er mulig å trekke ut mer allmenngyldige innsikter om aktører og sosiale prosesser. Slik oversettelse mellom forskjellige systemer er vanskelig. Merton har alltid advart mot «the fallacy of unwarranted extrapolation» (1968: 559), tilbøyeligheten til å ikke se grensene for en viss type kunnskap og dra den lenger enn det er grunnlag for. Det kan f.eks. dreie seg om å overføre fremgangsmåter mellom forskjellige fag. Dette er naturligvis ikke bare en fare i vitenskapssamfunnet (se Kalleberg 2002 for en drøfting av fenomenet, tematisert som etnosentrisk feilslutning).

I analysen av vitenskapssystemet formidles alle reproduksjons- og endringsprosesser via tolkende og velgende individer, plassert i sosial, historisk og geografisk kontekst (som Merton 1970, se også Cohen 1990). Her forekommer det ikke aktørløse funksjoner eller aktører som er i normers og verdiers totale vold. Merton tar ikke bare for seg aktører

generelt, f.eks. omtalt som «forskeren». Han er i så måte ikke typisk for en viss tendens til overdreven anonymisering i samfunnsfag. Ofte krever dokumentasjon og analyse at aktørene blir nevnt med navn, som sitat fra Robert Boyles testamente (1968:630).

Betydningen av institusjoner, tradisjoner, kreativitet og tilfeldighet kommer særlig tydelig til syne i dette subsystemet, ikke minst fordi mange av Mertons analyser har blitt oppfattet som overraskende, om ikke direkte paradoksale. Avansert grunnforskning er utvilsomt preget av særegne og spesielle individer. Ikke desto mindre påviser Merton betydningen av tunge kollektive, institusjonelle imperativers betydning også i slike tilsynelatende esoteriske og uregulerte sammenhenger. Som han sier det med henvisning til fagfellekontrollen: «scientific research is under the exacting scrutiny of fellow-experts. Otherwise put – and doubtless the observation can be interpreted as *lese majesty* – the activities of scientists are subject to rigorous policing, to a degree perhaps unparalleled in any other field of activity» (1968:613).

Det er ikke nødvendig å utdype betydningen av kreativitet i vitenskapssystemet. Det er mer interessant å notere seg at denne innsikten kan abstraheres og oversettes til bruk i andre sammenhenger. Det er ikke bare vitenskapssystemet som er preget av kreative individer og institusjonelle nyskapinger. Dette er et fenomen av generell betydning for å forstå hva som foregår i alle sosiale systemer. Menneskelige aktører er konstituert som kreative (jf. Joas 1996).

Det er kanskje mer overraskende å bli eksponert for betydningen av tilfeldigheter i vitenskapssystemet. Dette tematiserer Merton blant annet under overskriften serendipitet: «the chance discovery of

ideas or phenomena that were not expressly being sought (1977:82).<sup>3</sup> Tilfeldighet og evnen til å finne det man ikke søkte, er et fenomen av stor betydning også i andre sosiale sammenhenger.

Når man tenker på vitenskapssystemet, så tenker man ofte på det som en stadig underminering av tradisjoner. Som det heter i en viktig form for vitenskapelig retorikk: Før trodde man, men nå vet vi. Merton tematiserer fenomenet i første setning i kapittel 1 i *Social Theory and Social Structure*, i en vignett med sitater fra filosofen Alfred North Whitehead: «A science which hesitates to forget its founders is lost.» Men samtidig insisterer han, om enn ikke uten en viss ambivalens, på betydningen av det å opprettholde tradisjoner i grunnforskningssystemet. Han tematiserer ofte dette med det berømte utsagn som også Newton benyttet seg av: «If I have seen farther, it is by standing on the shoulders of giants.» I artikkelen om vitenskapsmoral og demokrati drøfter Merton denne aforismen som et uttrykk for det institusjonelle imperativ om «kommunisme» i grunnforskning (1968: 610–12). Kunnskap skal være felleseieendom.

I senere arbeider drøfter han aforismer og liknende utsagn som uttrykk for en innsikt om betydningen av vitenskapelig ydmykhet, en nødvendig betingelse for velfungerende forskningsmiljøer. Her legges det vekt på den individuelle forskers litenhet i forhold til vitenskapssamfunnet. Det gjelder også de største, som Newton, Darwin eller Einstein. Tradisjoner og tidligere generasjoner er betydningsfulle i vitenskap: «scientific advance involves the collaboration of past and present generations» (1968:612). Tradisjon, en historisk dimensjon, inngår altså i det vitenskapelige feltet og dermed i den vitenskapelige analyse av dette. I analysen



av andre sosiale sammenhenger må historisk forståelse også inngå som et nødvendig element i den sosiologiske fantasi.

Aforismen om kjemper og puslinger beskjeftiget Merton i mer enn seks tiår. Den danner også hovedtemaet for en av hans bøker: *On the Shoulders of Giants*, eller *OTSOG*, som han likte å kalle den. Dette er sosiologiens – kanskje til og med samfunnsfagenes – morsomste bok. Fremstillingslogikken antydes i undertittelen: *A Shandean Postscript*. Med «shandean» viser Merton til sin yndlingsroman, Laurence Sternes *Tristram Shandy* fra 1767.

Sternes roman er et overflødigshorn av absurde påfunn, både innholdsmessige, språklige og typografiske. Enhver forventning en leser har til en roman brytes. *Tristram Shandys* selvbiografi har ingen tradisjonell handling; den består av stadige avbrytelser, endeløse digresjoner og assosiasjoner og et vell av tilfeldigheter og uhell som preger romanpersonene og ikke minst fremstillingen. *Tristram Shandy* selv blir ikke født før omtrent halvveis i verket, og navnet sitt, det triseste av alle navn, tildeles ham ved en misforståelse under dåpen.

I en innledning til *OTSOG* sier Merton dette om sin Sterne-inspirerte undertittel: «I adopted the non-linear, advancing-by-doubling-back Shandean Method of com-

position at the same time I was reflecting that this open form resembles the course taken by history in general, by the history of ideas in particular, and, in a way, by the course taken in scientific inquiry as well.»

Det er ikke bare de overdådige faglitterære virkemidler, men også realisme i forståelsen av (vitenskaps)samfunnets komplekse utviklingsforløp, inklusive dets tilfeldigheter, perversjoner og urealiserte muligheter, som gjør *OTSOG* til et faglitterært mesterverk.

Merton var som sosiolog preget av vitenskapelig ydmykhet, i vissheten om å være en pusling på kjempers skuldre. Men han var også selv en kjempe. Aforismen om kjemper og puslinger gjelder generelt i velfungerende grunnforskningsmiljøer, men den gjelder med særlig tyngde i kultur- og samfunnsfagene (Kalleberg 2002:163–71). Her beholder klas-siske bidrag en annen betydning enn det som er sakssvarende i naturfagene. Innsikten om dette kan formuleres i følgende tese: Et kultur- og samfunnsfag som forsømmer dialogen med sine klassikere, er fortaapt. Mertons arbeid har ikke bare historisk interesse. Vi bør først og fremst opprettholde dialogen med hans arbeider som samtidige utfordringer.

## Noter

1 Hans sønn Robert C. Merton ble for øvrig tildelt nobelpris i økonomi i 1997.

2 En annen oppfatning som også blir underlig i forhold til Merton, er tesen om at «funksjonalismen» ikke tar opp konflikter. Men i Mertons samfunnsanalyse bobler det av ambivalenser, spenninger, uforenlige verdier og kon-

flikter. Sztompka (1986) argumenterer for at Marx' konfliktperspektiv har spilt en betydelig rolle i Mertons samfunnsanalyse.

3 Princeton University Press har nettopp annonsert at de utgir en samling av Mertons arbeider om temaet: *The Travels and Adventures of Serendipity*.

## Referanser

- BOUDON, RAYMOND (1986), *Theories of Social Change. A Critical Appraisal*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE (1995), *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- CLARK, JOHN, CELIA MODGIL & SOHAN MODGIL, red. (1990), *Robert K. Merton. Consensus and Controversy*. London: Falmer Press.
- COHEN, I. BERNHARD, red. (1990), *Puritanism and the Rise of Modern Science. The Merton Thesis*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- COSER, LEWIS A., red. (1975), *The Idea of Social Structure. Papers in Honor of Robert K. Merton*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- HABERMAS, JÜRGEN (1999), *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad Notam Gylden-dal.
- JOAS, HANS (1996), *The Creativity of Action*. Cambridge, UK: Polity Press.
- KALLEBERG, RAGNVALD (2001), «Arbeiderkollektivet i samfunnsfag og opplyst offentlighet», s. 9–53 i Sverre Lysgaard, *Arbeiderkollektivet. En studie i de underordnedes sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- KALLEBERG, RAGNVALD (2002), «Om vitenskapelig ydmykhet», s. 151–185. I: Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), *Samisk forskning og forskningspolitikk*. NESH, Oslo.
- MERTON, ROBERT K. (1968), *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.
- MERTON, ROBERT K. (1970), *Science, Technology and Society in Seventeenth Century England*. New York: Howard Fertig.
- MERTON, ROBERT K. (1973), *The Sociology of Science*. New York: The Free Press.
- MERTON, ROBERT K. (1976), *Sociological Ambivalence and Other Essays*. New York: The Free Press.
- MERTON, ROBERT K. (1977), *The Sociology of Science. An Episodic Memoir*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- MERTON, ROBERT K. (1993), *On the Shoulders of Giants. A Shandean Postscript*. Chicago: The University of Chicago Press (3. utg.).
- MERTON, ROBERT K. (1996), «A Life of Learning, s. 339–359. I: R.K. Merton, *On Social Structure and Science*. Chicago: The University of Chicago Press.
- MERTON, ROBERT K., Marjorie Fiske & Patricia L. Kendall (1990), *The Focused Interview. A Manual of Problems and Procedures*. New York: The Free Press.
- STERNE, LAURENCE (1995), *Herr Tristram Shandys liv og meninger*. 2 bind. Bokvennen Forlag. (Originalutgaver i ni deler mellom 1759–67.)
- SZTOMPKA, PIOTR (1986), *Robert K. Merton. An Intellectual Profile*. New York: St. Martin's Press.